

Violeta Vladimira Mesarič Jazbinšek

ŽENSKO DUHOVNIŠTVO

Uvod

Vsa verstva, ki so odsev pestrosti Božje podobe, v temeljnem nauku poudarjajo enakost in enakopravnost obeh spolov. Toda kaj hitro lahko opazimo vidno razliko med »klasičnim učenjem neke religije glede položaja žene in dejanskim stanjem«.¹

Vprašanje ženskega duhovništva še danes pomeni »vroč kostanj«, hkrati pa kliče k vedno novim razpravam tudi v konservativnih patriarhalnih krogih. Moja obravnava je kratek pregled magistrske naloge Nadje Furlan z naslovom *Prispevek krščanskih ženskih teologij k enakopravnemu položaju ženske v družbi in cerkvah*,² diplomske naloge Urške Mirt *Žensko duhovništvo v Anglikanski skupnosti. Izkušnje in perspektive*,³ upošteva pa seveda literaturo, ki sta ju uporabljali pri raziskovalnem delu, ter razne časopisne članke, intervjuje in komentarje, kakor tudi osebnih izkušenj iz mojega šestnajstletnega duhovniškega poslanstva.

1. Položaj ženske v krščanstvu⁴

V vseh velikih svetovnih religijah lahko naletimo na prepričanje, da stojijo moški višje od žensk. V krščanstvu omenjeno prepričanje

- 1 Prim. N. Furlan: *Prispevek krščanskih ženskih teologij k enakopravnemu položaju ženske v družbi in Cerkvah*, magistrska naloga. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2003, str. 63.
- 2 Isto, str. 56-63.
- 3 Prim. U. Mirt: *Žensko duhovništvo v Anglikanski skupnosti. Izkušnje in perspektive. Stati inu obstatu* 15-16/2012, 302-331.
- 4 Poglavje v celoti del iz: N. Furlan: *Prispevek krščanskih ženskih teologij k enakopravnemu položaju ženske v družbi in cerkvah*, str. 56-63.

temelji na treh domnevah: Prvič: da je bilo prvo bitje, ki ga je Bog ustvaril, moški in ne ženska, ker je obveljalo prepričanje, da je bila ženska ustvarjena iz moškega rebra in tako ontološko gledano nekaj izpeljanega in sekundarnega.⁵ Drugič: da je glavni krivec za izgon iz raja ženska, ki je zagrešila »izvirni greh«, in da moramo zaradi tega gledati na »vse Evine hčere« s sovraštvom, nezaupanjem in prezirom.⁶ Tretjič: da ženska ni bila ustvarjena samo iz moškega, ampak tudi za moškega, kar povzroči, da ima njena eksistenca zgolj instrumentalni pomen in ne fundamentalnega. Govorimo torej o treh teoloških vprašanjih, ki so pod vplivom takratne kulturno-sociološke pogojenosti obarvala in zaznamovala usodo ženskega spola za minuli dve tisočletji: Kako je bila ustvarjena ženska? Ali je bila ženska odgovorna za izvirni greh prvega človeka/moškega? Čemu je bila ustvarjena ženska?

Svetopisemski zgodbi o stvarjenju in padcu v *Genezi 1–3* sta glede položaja ženske najpomembnejša teksta *Stare zaveze*. Na kratko pogledjmo glavne poteze položaja ženske v različnih razvojnih fazah krščanstva.

Ženske so imele v prvi Cerkvi velik delež pri njenem nastajanju. Moškim in ženskam se pripisujejo enake etične in duhovne sposobnosti. Ženske so pomagale pri nastanku in razvoju Cerkve vse do

- 5 Svetopisemski prikaz stvarjenja prvega človeškega para temelji na dveh različnih virih, duhovniškem (iz 5. stol. pr. Kr.) in jahvistu (iz 10. stol. pr. Kr.). Iz njiju sta nastali dve različni tradiciji, ki sta predmet večnih polemik med krščanskimi teologi. »Bog je ustvaril človeka po svoji podobi, po Božji podobi ga je ustvaril, moškega in žensko je ustvaril« (Gen 1,27). Ta odlomek, ki je mlajše narave, ne kaže nobene nadvlade enega spola nad drugim, oba sta enaka, oba sta istočasno »ustvarjena po Božji podobi«. Podoba Boga torej ni pridržana samo moškemu spolu. V nasprotju z Gen 1,27 pa starejša Gen 2,22 kaže podrejenost moškemu, saj je bila žena ustvarjena pozneje »iz rebra moža«. Ti dve, navidezno nasprotujoči si zgodbi, sta torej združeni v krščanski tradiciji. Prevladuje Gen 2,22, ki bolj sovпада z antičnim svetom, v katerem je zraslo krščanstvo, torej z Aristotelovim dojemanjem ženske kot »nepopolnega«, manjvrednega bitja. Cit. N. Furlan, *Prispevek...;* prim. C. Drury: *Christianity*, v: *Women in Religion*. London, Printer 1994, str. 32-34.
- 6 Evina krivda, da je Adama zapeljala v greh, naj bi kazala na fundamentalno šibkost žensk. To razlago so uporabili, da bi ovekovečili mit o hudobni ženski naravi. Ženske so tako skozi zgodovino nosile levji delež bremena »padca«, ki so ga od Avguština naprej povezovali s spolnostjo in izvirnim grehom. Cit. prav tam.

časov mučeništva in preganjanja. Kdaj pa kdaj so delovale tudi pre-roško. V *Apostolskih delih* beremo, da je imel diakon Filip štiri neporočene hčere, ki so imele dar prerokovanja.⁷ Tudi apostol Pavel imenuje številne žene, ki so aktivno sodelovale v življenju takratne Cerkve.⁸ Ko so ženske začele preroško delovati tudi znotraj Cerkve in tam prevzele tudi duhovniške službe, so jih pa začeli izrinjati iz javnega življenja Cerkve.

V krščanski skupnosti so bile službe, ki so jih opravljale vdove in diakonise. Diakonise so uvedli duhovniki kot pomoč pri delu, vendar je bila to razširjena praksa le v vzhodni Cerkvi. Poglavitna naloga vdov in diakonis je bila priprava kandidatov na krst. Čez nekaj časa so obe službi združili. Ženski diakonat so lahko prejele samo vdove in device. Deviškost je postala cenjen ideal. Po drugi strani pa je vse bolj prihajala v ospredje podoba ženske kot »zapeljivke« moškega.⁹

Srednji vek je označila podoba ženske redovnice. Ženske so uresničevale svoje življenje v posnemanju lika Jezusa Kristusa v uboštvu, pokorščini in čistosti. Med njimi je bilo tudi veliko žensk, ki niso živele samo kontemplativno, temveč so se aktivno udejstvoval v cerkvenem in političnem življenju (Hildegarda iz Bingena, Gertruda in Matilda iz Hackenborna, Katarina Sienska itn.).

Redovnice so veliko pozornosti namenjale pobožnosti in mistiki, ki sta v okviru samostanov postali razmeroma samostojni področji. Ženska moč in ustvarjalnost sta se kazali v mnogih imenitnih osebnostih, vendar pa so te delovale v glavnem le v samostanih in na področju teologije, v socialni dejavnosti ali v mistični osami, manj pa na političnem odru. Vsekakor pa je bil položaj opatinj zelo cenjen. Opatinja naj bi imela velik vpliv tudi nad kleriki in je lahko izvajala cerkvena pooblastila vse do zakramentalnih.¹⁰

Ženski samostani so omogočali izobrazbo ženskam. Tudi duhovni in razumski odnosi med moškimi in ženskami so se izboljšali. (...)

7 Prim. Apd 21,9.

8 Prim. Rim 16.

9 Prim. Cristentum, v: A. Lissner, R. Süßmuth in K. Walter: *Frauenlexikon*. Freiburg-Basel-Wien, Herder 1988, str. 145 in 105–107.

10 Prim. H. Häring: Vollmacht der Frauen – Zukunft der Kirche. *Concilium* 35 (1999), 3, 383–384.

Nastali so celo dvojni samostani, moški in ženski skupaj. Teološko so to utemeljili z dejstvom, da je Božja mati pred apostoli. Ženske tako niso bile izključene iz te dejavnosti. Veliko je bilo namreč dvojnih samostanov, kjer so redovnice in redovniki sodelovali pri skupnem poslanstvu. Medtem ko je spet zaživel udejstvovanje žensk v cerkvi, je sholastična teologija nakazovala podobo ženske v manjvrednem položaju. Za Tomaža Akvinskega, na katerega je vplivala Aristotelova misel, je mož izhodišče in cilj žene. Žena naj bi namreč že po naravi zaostajala za njim. Taka podrejenost žene naj bi bila kazen za greh. To naravno pogojenost je sprejelo cerkveno pravo v Gracijanovem dekretu.

Mnoge žene so si torej kljub močni patriarhalni usmerjenosti vseskozi prizadevale slediti moškemu idealu celibata in ohranjale deviškost, ki je bila v srednjem veku posebno cenjena. Tako kot je Jezus opral Adamov greh, je devica Marija oprala Evin greh. Ideal Marije, matere in device, pa je ženskam v realnem vsakdanjem življenju nedosegljiv.

V času renesanse, humanizma in reformacije se je spremenila izobrazba, religioznost in samozavest ženske. V dojemanju Cerkve in družbe je bila družina pravzaprav edino področje delovanja ženske. Žene so bile ekonomsko odvisne od svojih mož in pravno zapostavljene. Izobrazba deklic je bila omejena le na naloge žene in matere. V razvojnem procesu srednjeveškega človeka je imela nenadomestljivo vlogo Marija. Po drugi strani so v tem času nastali številni redovi, šole in bolnišnice, v katerih so pomembno delo opravljale prav ženske.

V obdobju renesanse so se ženske iz višjega sloja začele združevati v raznih literarnih in znanstvenih krogih. Tako se pojavijo učene, politično in družbeno aktivne ženske. Deklice so postajale vedno bolj deležne enake izobrazbe kot dečki. Omenjeno sta vzpodbujala Thomas More in Erazem Rotterdamski. Zato ni čudno, da je znotraj katoliške preнове sodelovalo veliko žensk. Ustanavljale so nove ženske kongregacije, ki so živele poglobljeno pobožnost. Zavzemale so se za bolne in revne, hkrati pa so prevzemale katehezo in vzgojo deklic in žensk.

V protireformaciji so nastale nove kongregacije in samostani. V gibanjih reformatorskih Cerkva, ki so jih hotele nekatere dežele potlačiti in celo zatreti, so ženske sodelovale aktivno in z veliko odloč-

nostjo. Kljub omenjenemu aktivnemu udejstvovanju žensk pa je še vedno močno prisotno prepričanje večine odgovornih mož, teologov in filozofov, o specifični duhovni omejenosti žensk. Še vedno naj bi bilo njihovo delovanje omejeno na dom in družino. Le nekateri posamezniki so (brez uspeha) v javnosti razpravljali o tem, da imajo ženske morda že po naravi enake darove in sposobnosti kot moški. V 18. stol. je evangeličanska bratska skupnost Nikolaja L. iz Zinzendorfa, ženske priznala kot sebi popolnoma enakovredne, jim dala besedo v vseh pomembnih odločitvah in jim dodelila tudi odgovorne naloge v skupnosti. Tako so se v 18. in 19. stol. ženska gibanja začela vse bolj prebujati.

V dvajsetem stoletju so meščanska in socialistična gibanja neposredno in posredno vplivala na razvoj ženskega vprašanja tudi v krščanskem in cerkvenem prostoru. Cerkevna gibanja so ženske spodbujala k bolj zavestnemu verskemu življenju. Ženske so začele delati kot učiteljice in vzgojiteljice v krščanskih šolah. Izobrazbo so jim nudili ženski samostani. Dekletom so kmalu omogočili tudi izobrazbo na višjih šolah in na univerzah. Začele so tudi študirati teologijo. Od tedaj so torej življenje v cerkvi zaznamovale tudi ženske s teološko izobrazbo in ženske nasploh.

Po letu 1945 so se ženske v Evropi vedno bolj oddaljevale od Cerkve. Ta proces sekularizacije ima različne korenine in ni nujno, da je že končan. V povezavi z ženskim gibanjem za emancipacijo se pod vprašaj postavlja tudi tradicionalna podoba ženske v Cerkvi.

Po več desetletjih opravljanja posebnih nalog v župnijah in nadomeščanja župnikov med drugo svetovno vojno, so ženske v evangeličanski Cerkvi postale duhovnice. V katoliški Cerkvi so ženske aktivno sodelovale pri prostovoljnih in poklicnih službah. Veliko žensk je doseglo teološko izobrazbo in si pridobilo akademski naslov. Teološka razmišljanja o mestu žensk v Cerkvi so tako postala nezogibna.

Nekateri moderni znanstveniki drugorazredni položaj ženske v Rimskokatoliški cerkvi razlagajo kot posledico projiciranih strahov moških, ki so se zaobljubili celibatu. Ti naj bi s tem, ko so širili negativen odnos do žensk, te odrinili na drugo mesto. Malo manj radikalen, a še vedno neenakopraven odnos do žensk najdemo v nekaterih

novih konservativnih protestantskih skupnostih, kjer ima žena dopolnilno in moškemu podrejeno mesto. Kvekerji, metodistična in baptistična Cerkev, nekatere veje anglikanske cerkve, Evangeličanska cerkev Augsburgske veroizpovedi in Helvetske veroizpovedi pa poudarjajo enakopravnost spolov na vseh nivojih. Žene imajo v omenjenih cerkvah enake pravice kot moški, lahko postanejo duhovnice, celo škofi. V Rimskokatoliški cerkvi pa se za duhovniško službo zahteva celibat in je pridržana izključno moškemu spolu.

Čeprav je Sveto pismo temeljna avtoriteta vsem omenjenim krščanskim Cerkvam, so vidne razlike v interpretaciji različnih sveto-pisemskih odlomkov. Odnos do položaja žena v krščanstvu je torej odvisen od svetopisemskega odlomka, ki ga izberemo, interpretacije le tega in upoštevanja konteksta, v katerem je Sveto pismo nastalo. Nad vse pomembna pa je tradicija na katero se opirajo in iz katere izhajajo interpretacije Svetega pisma.

Žensko feministično gibanje je Sveto pismo pričelo razlagati po svoje. Poudarja moško prevlado tako v *Stari* kot tudi v *Novi zavezi* in hkrati opozarja na pomembnem ženski delež, ki je bil v zgodovini, ki so jo pisali moški, večkrat spregledan.

2. Žensko duhovništvo – rimskokatoliški pogled¹¹

Rimskokatoliška cerkev v celoti zavrača žensko duhovništvo, za kar ji služita dva argumenta: Prvi: Jezus Kristus ni poklical žensk, niti svoje matere ne, za apostolsko službo, pa čeprav je bil ženskam naklonjen. Drugi: duhovnik mora biti moški, ker kot tak predstavlja (reprezentira) Jezusa Kristusa kot Gospoda in tistega, ki je nad občestvom.¹²

11 Ordinacija (ordinatio) je obred, kjer se posamezniku podeljuje službeno duhovništvo. Za Rimskokatoliško, Pravoslavno in Anglikansko cerkev je to zakramentalno dejanje in je več kot izvolitev, označitev in pooblastitev s strani skupnosti, kar velja za EC in mnoge druge protestantske cerkve in skupnosti. Ordinacija se imenuje tudi consecratio (posvečenje) ali tudi podelitev zakramenta svetega reda, ki se daje s polaganjem škofovih rok in skupaj s posvetilno molitvijo predstavlja vidno znamenje tega posvečenja. Prim. U. Mirt, Žensko duhovništvo..., str. 7.

12 Prim. U. Mirt, Žensko duhovništvo..., str. 17.

»V teološkem razpravljanju se je izkazalo, da omenjena razloga dogmatično nista zavezujoča (zwingend). Glede prvega je treba reči: ne glede na to, da je treba v skladu z eksegezo razlikovati med dvanajsterimi ter apostoli, je mogoče negativno dejstvo (Kristus nečesa ni storil) tudi drugače razlagati. Dvanajsteri predstavljajo najprej novi Izrael kot ljudstvo iz dvanajstih rodov, ki imajo svojo predpodobo v dvanajstih Jakobovih sinovih. Ta simbolika bi bila povsem nerazumljiva, če bi bil Jezus vključil tudi ženske. Poleg tega je treba pomisliti, da je prva skupnost morala biti priča za Kristusovo oznanilo (Apd 1,8); v skladu s tem pravnim redom pa so bili samo moški sposobni za pričevanje. Po drugi strani je dovolj namigov, da so ženske imele v prvih krščanskih skupnostih pomembno vlogo tudi pri vodenju (prim. Rim 16).

Drugi argument je na simbolni ravni in ga ni mogoče preprosto prenesti na področje pravnega reda. Držal bi, če bi bil moški več vreden in bi imel večje dostojanstvo kot ženska. Prav ta postavka pa je osnova patriarhalizma, ki se danes postavlja pod vprašaj in ga je treba ravno s stališča Jezusovega oznanila zavriniti. *Nova zaveza* nikjer ne poudarja Jezusove moške narave; vedno le njegovo človeško naravo. Ta pa v enaki meri pripada tako ženskam kot moškim«. ¹³

Torej iz tega sledi, da s stališča vere ne moremo podati prepričljivih razlogov proti ordinaciji. Vendar pa, kot navaja Urška Mirt, »iz tega seveda ne sledi nujno pravica ali dolžnost glede ordinacije. Nihče nima pravice do posvečenja, naj bo moški ali ženska. Odločitev o tem, kdo ga prejme, je mogoče utemeljiti samo pastoralno. Eden od razlogov proti posvečenju žensk v Rimskokatoliški cerkvi je v tem, da bi takšno posvečenje močno obremenilo znotrajcerkveno in ekumensko ozračje (odnos do vzhodnih Cerkva).¹⁴

13 Cit. prav tam, str. 17–18

14 Cit. prav tam, str. 18. Prim. Peter Neuer: *Ekklesiologie – Die Lehre von der Kirche*, v: W. Beinert: *Glaubenszugänge – Lehrbuch der Katholischen Dogmatik*. Paderborn-München-Zürich, F. Schöningh 1995, 553–554.

3. Žensko duhovništvo – protestantski pogled

»Prve cerkve, ki so ženskam priznale pravico do opravljanja duhovniške službe, so bile po večini tiste, ki so odpravile zakramentalno naravo službenega duhovništva in tri stopnje svetega reda: škof, duhovnik, diakon.¹⁵ To so bile po večini protestantske cerkve, nasploh pa tiste, ki niso imele centralizirano urejeno hierarhijo skupnosti.«¹⁶

Razpravljanje o primernosti žensk za duhovniško službo, predvsem v sporu o ženskah v škofovski službi v Anglikanski cerkvi, navaja s sklicevanjem na *Sveto pismo*:¹⁷ (A) proti ženskemu duhovništvu: zapovedano pokrivanje glave (1 Kor 11,2–12), zahtevo, naj ženske na shodih molčijo (1 Kor 14,34–38), in prepoved, da bi ženska poučevala (1 Tim 2,9–15); (B) za žensko duhovništvo: izjavo o enakopravnosti (»ni ne moškega ne ženske: kajti vsi ste eden v Kristusu Jezusu«, Gal 3,28) ter pričevanje o ženskem delovanju v prvi skupnosti, namreč osebni pozdrav diakonisi Fojbi (»sprejmite jo [...] kakor se spodobi svetim«, Rim 16,1–16) in priznanje zaslužnosti ženskam (»Evodija in Sinthia [...] sta se z menoj trudili za evangelij«, Flp 4,2–3). Vključuje pa tudi sklicevanje na tradicijo: (A) proti: spoštovati je treba tradicijo

15 Sveti red (ordo) za Rimskokatoliško, Pravoslavno in Anglikansko cerkev predstavlja zakrament, po katerem se poslanstvo, ki ga je Kristus izročil apostolom, še naprej izvršuje v Cerkvi do konca časov. Sestavljen je iz treh stopenj: škofovska služba (episkopat), duhovniška (prezbiterat, mašništvo) in diakonska (diakonat). Za Evangeličansko cerkev in druge kristjane sveti red ni zakrament; tudi ne poznajo več stopenj svetega reda. Cerkve reformacije poznajo samo eno službo: duhovniško službo. Ta svetopisemsko izhaja iz Jezusovega naročila dvanajsterim (Mk 4,21–22), in dobi še večji pomen s prihodom Svetega Duha. Načini duhovnega vodstva se v zgodnji Cerkvi razlikujejo; temelje postavi apostol Pavel (Apd 14,23, 20,38). Zgodovinarji dejanskih dokazov o posvetitvi v sveti red (v primerjavi z začetnimi karizmatičnimi voditelji skupnosti) nimajo prav veliko. Prim. U. Mirt, str. 8.

16 Cit. prav tam, str. 20.

17 Povzeto po: *Women bishops in the Church of England?* London, Church House publishing, 2004, 228–235; prim. U. Mirt, str. 19. Gl. objavo tabele v reviji *Stati inu obstati* 2012, 15–16, str. 303. – Na svetopisemске zglede se je skliceval že Primož Trubar, ko je svojo knjigo *Svetiga Pavla listuvi, htim Efeseriem* [...] 1567 posvetil ženskam ter poudarjal njihovo pomembno vlogo in zasluge pri poučevanju preprostih in mladih z branjem *iz Svetega pisma* in katekizma ter pri utrjevanju evangeljske Cerkve; gl. *Zbrana dela Primoža Trubarja XI. Nemske spisi*. Ur. zbirke Jonatan Vinkler, ur. XI. knjige Edvard Vrečko. Ljubljana 2011, elektronski vir, str. 149–163.

(ohraniti isti vzorec) in verovati, da skupnost vseskozi vodi Sveti Duh; škofinje niso evolucija, ampak revolucija; (B) za: dejstvo, da je tradicija trdno povezana s patriarhalno naravo družbe, da je predvsem katoliška (tj. univerzalna, gr. *katholikos*) in da zgodnja krščanska tradicija opozarja na navzočnost žensk v služenju. Med razlogi s stališča skupnosti pa poudarja: (A) proti: nujna je ohranitev integritete, upoštevati je treba ekumenske vez, moški in ženska sta enakopravna, vendar imata drugačne vloge; (B) za: ženske so v skupnosti že bile sprejete kot duhovnice, škofovstvo je logičen korak naprej, jasen pokazatelj svetu je glavno Božje sporočilo o enakosti med spoloma.

3.a) Kronološki pregled priznavanja ženskega duhovništva v protestantskih cerkvah¹⁸

Leta 1836 se zopet uveljavi obred za diakonise (po zgodnjekrščanski praksi), najprej v nemškem Kaiserwerthu (Luteranska cerkev) in se od tam kmalu razširi tudi v druge države.

Leta 1853 je bila dodeljena služba duhovnice prvi ženski (to je bila Antonietta Brown, kasneje Blackwell, ki je delovala v Prvi kongregacijski cerkvi v Wayne Country, NY, kasneje je delovala kot duhovnica pri unitarijancih).

Druga duhovnica je bila Olympia Brown, ordinirana pri Univerzalistih (tudi ona se je kasneje pridružila unitarijcem).

Konec 19. stoletja so imeli duhovnice Kristusovi učenci (Disciples of Christi), nekatere Baptistične cerkve, Metodistična protestantska cerkev, Cumberlandaska prezbiterijanska cerkev. Kongregacionalisti imajo leta 1893 že 9 duhovnic.¹⁹

18 Od leta 1836 do 1994 povzeto po U. Mirt, *Žensko duhovništvo ...*, str. 20–24.

19 Glavne denominacije v ZDA so le počasi uvajale posvečevanje žensk, glede na prve začetke drugih. Nekateri Teološki kolidži (visoke šole) so v osemdesetih letih 19. stoletju sicer sprejemali ženske, toda njihovo število je ostalo nizko (cca. 5%) vse do šestdesetih let 20. stoletja. Odprle so se nove službe za neposvečene v cerkvi: diakonise, misionarke in učiteljice krščanskega nauka (katehistinje). Ženske, ki so študirale teologijo, so se pripravljale ravno za te službe, ki jih opravljajo neposvečeni. Poleg kongregacionalistov, so tudi unitarijci, univerzalisti in protestantski metodisti konec 19. stoletja začeli posvečevati ženske v duhovnice. Prezbiterijanci, metodisti in luterani, pa so najprej ženske raje usmerjali v službe, ki jih opravljajo neposvečeni. Prim. U. Mirt, str. 21.

Leta 1956 je viden napredek glede ženskega duhovništva; Prezbitarijanska in Metodistična cerkev spremenita pravila za dostop žensk do polnega duhovništva.²⁰

Konec šestdesetih je v Ameriki ideja o ženskem duhovništvu postala stvarnost. Ženske iz glavne protestantske cerkve so se začele v večjem številu udeleževati teoloških seminarjev.²¹

V sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja naraste število feminističnih teoloških študij in raziskav. Poveča se število literature na vseh področjih teologije. Na teoloških in svetopisemskih konferencah so vedno tudi ženske predstavnice in predstavnice iz feminističnih študij.²²

Leta 1917 posvetijo prvo duhovnico pri kongregacionalistih v Angliji, leta 1929 pa na Škotskem.

Leta 1918 prva duhovnica (z lokalnimi pastoralnimi dolžnostmi) v Baptistični cerkvi v Angliji, uradno Baptistična zveza Velike Britanije in Irske prvič pooblasti ženske za duhovnice leta 1925.

Leta 1921 v Angliji dana možnost posvečevanju žensk v duhovnice v Prezbitarijanski cerkvi; prva posvetitev duhovnice se je dejansko zgodila šele leta 1965.

Leta 1929 Evangeličanska-luteranska cerkev na Nizozemskem, kot prva med luteranskimi cerkvami, posveti duhovnico. Od takrat članice Svetovne luteranske zveze (dalje SLZ) priznavajo možnost ženskega duhovništva.²³

Leta 1958 je Cerkev na Švedskem, ki je ohranila apostolsko nasledstvo, postala prvo luteransko telo, ki dovoljuje ženskam opravljanje duhovniškega poklica; prvo dejansko posvečenje se je zgodilo dve leti pozneje.

- 20 Spodbudo za to spremembo so dale nove ekumenske vezi in stiki preko Svetovnega sveta Cerkva med temi ameriškimi cerkvami in Cerkvami reformacije v Evropi. Ženske iz Nemčije in Skandinavskih držav so namreč opravljale pastoralna dela med Drugo svetovno vojno, po vojni pa so vztrajale, da bi to delo nadaljevale, in so zahtevale polno posvečenje. Prav tam, str. 21.
- 21 Iz 10% iz leta 1972 je vpis žensk na Teološke fakultete v ZDA leta 1987 poskočil na 27% (vključno s tistimi, ki se niso šolale za posvečene duhovnice). Danes je običajno, da je študentk teologije 50% ali celo več. Ravno tako je poskočilo število doktorantk teologije. Tako so ženske začele poučevati tudi kot profesorice na seminarjih in predavanjih. Prav tam, str. 21–22.
- 22 Čeprav je feminizem še vedno razumljen kot specialno, določeno zanimanje nekaterih žensk (in še manj moških) in ne kot normalen del učenja. Prav tam, str. 22.
- 23 Luteranske cerkve, ki ordinacije žensk ne priznavajo, ne morejo biti članice SLZ (Evangeličanska cerkev na Poljskem in Litvi in Missouri Sinod v ZDA).

Leta 1970 v ZDA Luteranska cerkev v Ameriki (Lutheran Church in America) in Ameriška Luteranska cerkev (American Lutheran Church) posvetita prvi ženski duhovnici, Združenje evangeličansko-luteranskih cerkva (Association of Evangelical Lutheran Churches) pa leta 1977.

Leta 1984 je posvetijo prvo škofinjo nasploh (gledano celotno krščanstvo), in sicer pri metodistih.

Leta 1992 prvo škofinjo dobijo Luteranske cerkve po Nemčiji in Skandinaviji, enako Evangeličanska luteranska cerkev v Ameriki.

Novembra 1992 je dana zelena luč v Anglikanski cerkvi, prve duhovnice pa so bile posvečene marca 1994.

V osemdesetih letih 20. stoletja je prišla delovat v Zagreb Seja Uimonen, duhovnica iz Finske. Prva hrvaška duhovnica je bila Liljana Berić (posvečena 1999).²⁴

Junija 1977 dobi prvo duhovnico Evangeličanska cerkev v Sloveniji (Jana Kerčmar, po rodu Slovačinja, ki je študirala na Slovaškem, tam bila tudi ordinirana). Posvetitev prvih dveh slovenskih duhovnic, Simone Prosič (danes poročene Prosič Filip) in Violete Vladimire Mesarič (danes poročene Mesarič Jazbinšek), se je zgodila 15. 3. 1998 v Gornjih Petrovcih. Leta 2013 je v Evangeličanski cerkvi v Republiki Sloveniji pet duhovnic (od skupaj 18 duhovnikov oz. 16 aktivnih duhovnikov).²⁵

V Srbiji, kjer živita med drugimi slovaška in madžarska manjšina, s tem v zvezi pa obstajajo zlasti slovaške evangeličanske cerkvene občine (predvsem v Vojvodini), je leta 2013 v slovaški Evangeličanski cerkvi v Republiki Srbiji med 25 duhovniki delujočih že pet žensk duhovnic.²⁶

Maja 2010 je v Rimu posvečena prva duhovnica, ki pripada Starokatoliški cerkvi, ki je v 19. stoletju izšla iz Rimskokatoliške in je Vatikan ne priznava (v Nemčiji, Švici in Avstriji so starokatoliki za zdaj priznali ženskam pravico do diakonata).²⁷

24 Podatki pridobljeni v pogovoru z duhovnikom Evangeličanske cerkvene občine Zagreb v Republiki Hrvaški, Moranom Rajkovičem.

25 Podatek iz arhiva Evangeličanske cerkve v Republiki Sloveniji.

26 Prim. Beograd dobio prvu ženo sveštenika. <http://www.blic.rs/Vesti/Beograd/364215/Beograd-dobio-prvu-zenu-svestenika>.

27 Prim. V Italiji posvetili prvo duhovnico, <http://www.rtv slo.si/svet/v-italiji-posvetili-prvo-duhovnico/230788>.

Sklepne ugotovitve

Zdaj je žensko duhovništvo navzoče v skoraj vseh glavnih protestantskih Cerkvah, tako v Evropi kot drugod v svetu. V nekaterih, predvsem v luteranskih, so ženske lahko tudi škofinje.²⁸ Podatki pričajo, da ženske sestavljajo dobrih dvajset odstotkov vse duhovščine. Čeprav tako Rimskokatoliška kot Pravoslavna cerkev odločno zavračata posvečevanje žensk v duhovnice in vztrajata pri tem, da službeno duhovništvo ostaja izključno domena moških, se kažejo nekateri premiki. Grška pravoslavna cerkev, na primer, od leta 2004 dovoljuje diakonat starejšim opatinjam oz. voditeljicam samostanov, razprava o možnosti sprejetja žensk v diakonat pa poteka zdaj tudi v Rimskokatoliški cerkvi.

O položaju ženske v Rimskokatoliški cerkvi so začeli razpravljati šele po Drugem Vatikanskem koncilu. Kongregacija za verski nauk je dobro desetletje pozneje (1976) izdala uradni dokument *Inter insigniores*, ki na vprašanja ženskega duhovništva odgovarja negativno in svojo odločitev utemeljuje na podlagi tradicije: »Cerkev skuša biti zvesta zgledu in si ne lasti pravice, da bi pripuščala ženske k mašniškemu posvečenju.«²⁹ Dne 22. maja 1994 papež je Janez Pavel II. objavil pismo *Ordinatio Sacerdotalis*, s katerim je zaprl vsakršno razpravo o ženskem duhovništvu.³⁰ Kako močno Rimskokatoliška cerkev nasprotuje posvetitvi žensk v duhovniški stan, dokazujejo tudi besede papeža Benedikta XVI., ki je dejal, da bodo vse ženske, ki bodo posvečene v duhovniški stan, izobčene iz Cerkve, skupaj z njimi pa bo izobčen tudi škof, ki jih bo posvetil.³¹

28 Leta 2008 je bila ustanovljena posebna skupina za spremljanje ženskega škofovstva v Anglikanski cerkvi, da poda poročilo do leta 2009. Po dolgem procesu je dne 20.11.2012 je bila zavrnjena dolgo pričakovana in zelena možnost predloga, po katerem bi lahko za položaj škofa kandidirale tudi ženske, čeprav so Cerkve v Kanadi, Novi Zelandiji, ZDA in Avstraliji že imenovala ženske za škofovsko službo. Prim. Anglikanska cerkev proti škofinjam, <http://trendi.finance.si/8326639/Anglikanska-cerkev-proti-skofinjam>.

29 Prim. slov. prevod v: *Okrožnica 2*. Ljubljana, Nadškofijski ordinariat 1977.

30 Vatikan celo prepoveduje razpravljanje o tem, da bi ženske postale duhovnice, kaj šele uresničitev te namere.

31 Prim. V Italiji posvetili prvo duhovnico, <http://www.rtvsllo.si/svet/v-italiji-posvetili-prvo-duhovnico/230788>.

Sicer pa je Rimskokatoliška cerkev že leta 2002, ko je Ratzinger bil prefekt rimske kongregacije za vprašanje vere, iz svoje skupnosti vernikov izključila sedem žensk (štiri Nemke, dve Avstrijski, eno Američanko), ki so 29. junija 2002 bile posvečene v duhovnice, posvetil pa jih je škof Romulo Antonio Braschi.³²

Istega leta (2002) je v intervjuju za časnik *Dnevnik* prof. dr. Drago Ocvirk podal sledečo izjavo: »Po mojem mnenju ni nobenega teološkega ali antropološkega razloga, da ženske ne bi mogle biti duhovnice. Bog ne gleda na spol, Bog vabi vsakega ...«³³

Biblija govori o dostojanstvu moža in žene ob stvarjenju, o enakosti pri odrešenju in medsebojni ljubezni. Hkrati navaja številne primere ženskega religijskega delovanja in omenja tudi možne oblike ženskega vodenja v starem Izraelu. V prvi Cerkvi so ženske brez dvoma bile del skupnosti. Enako so prejemale dar Svetega Duha kot moški in tako imele tudi vlogo prerokinj. Čeprav je Pavel, ki je bil Jud, zapisal, da »ni ne moškega ne ženske: kajti vsi ste eden v Kristusu Jezusu« (Gal 3,28), pisal pa je tudi o ženskem delovanju v prvi skupnosti (Rim 16,1–16), se nasprotniki ženskega duhovništva navadno oklepajo prav njegovih besed iz *Prvega pisma Korinčanom* in *Prvega pisma Timoteju*, ki so pravzaprav zaznamovale vso kasnejšo zgodovino krščanstva (1 Kor 11,9 in 1 Tim 2,11–15).³⁴ Toda dejansko Pavel »s

32 Posvetitev je potekala na ladji na Donavi v Avstriji, opravil jo je škof Romulo Antonio Braschi, ki ga po besedah takratnega prefekta rimske kongregacije, nemškega kardinala Josepha Ratzingerja, pozneje papeža Benedikta XVI., Rim ne priznava, saj so ga iz Cerkve izključili že pred posvetitvijo duhovnic. Kardinal je ženskam 10. julija v pismu postavil ultimatum. Do 22. julija bi se morale pokesati in vernike »prostiti za odpuščanje zaradi povzročene škandala«. Njihova posvetitev je groba kršitev proti Božji ureditvi Cerkve, je zapisal Ratzinger. Ženske ne morejo biti posvečene v duhovnike in verniki morajo spoštovati to »dokončno odločitev«, je še pojasnil nemški kardinal. Ženske so odločitev zavrnille in vztrajale pri zahtevi po opravljanju duhovniškega poklica. »Nismo se odvrnile od vere, nismo razširjale krive vere in nismo odpadnice,« so pojasnile v svojem odgovoru. Ratzinger je kasneje nakazal tudi možnost umika izključitve. »Kongregacija upa, da bodo omenjene, razsvetljene z milostjo Svetega Duha, spregledale in ponovno našle pot k enosti v veri in občestvu s Cerkvijo, ki so jo prizadele s svojim dejanjem.« Prim. Vatikan izključil duhovnice. Domača stran. /24ur.com/novice/svet/vatikan-izkljucil-duhovnice.html/

33 Prim. Intervju z dr. Dragom Ocvirkom, www.dnevnik.si/objektiv/vec-vsebin/23480.

34 Pavel je bil Jud in Judje so bili vseskozi močno zaznamovani z vplivi kulturnega okolja, v katerem so živeli. Zato je prihajalo do velikih razlik v položaju žensk.

svojimi naročili, naj žene ne govorijo in ne učijo med javnim občestvenim bogoslužjem, ne izreka za vse večne čase veljavne smernice, temveč presoja v okviru predstav in vrednot patriarhalne kulture svojega okolja, podobno kot s svojimi napotki, da morajo biti žene v Cerkvi pokrite in da zanje ni spodobno, če imajo kratke lase (prim. 1 Kor 11,6).³⁵ »Izključitev žene iz religijske prakse ne predstavlja legalno-logičnega tradicionalnega principa, ampak je zgolj družbeno-kulturne narave.«³⁶

Kar se tiče ženskega duhovništva v novejšem času, konkretnije govorimo o tej temi šele od konca devetnajstega stoletja. Dvajseto stoletje je bilo zaznamovano z boji za človekove pravice, kjer so svoje pravice zahtevale tudi ženske, in to tako v posvetnem kot cerkvenem življenju. Na vlogo ženske v Cerkvi pa je zagotovo najbolj vplivalo prav feministično gibanje, ki je spodbudilo nastanek kritične teologije osvoboditve, kjer ženska »pride do besede« (feministična teologija).³⁷ Izobraževanje, feministično gibanje in zgodnji feminističnih spisi postavijo temelj ženskega gibanja, kakor tudi možnost ordinacije žensk.

35 Prim. opombe k 1 Kor 11,6, *Slovenski standardni prevod Svetega pisma*.

36 Prim. R. Biale: *Women and Jewish Law*. New York, Schocken 1984, str. 137.

37 V. Grmič: Duhovna obzorja feministične teologije. *Znamenja* 5, 1985, str. 397. Navaja U. Mirt v diplomski nalogi *Žensko duhovništvo v Anglikanski skupnosti*, Ljubljana 2010.

VIRI IN LITERATURA

- Furlan, Nadja: *Prispevek krščanskih ženskih teologij k enakopravnemu položaju ženske v družbi in cerkvah*. Magistrska naloga, Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, 2003.
- Mirt, Urška: *Žensko duhovništvo v Anglikanski skupnosti. Izkušnje in perspektive*. Diplomatska naloga, Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, 2010.
- Drury, C.: *Women in Religion. Christianity*. London, Printer 1994.
- Lissner, Anneliese, Süßmuth, Rita, in Walter, Karin: *Frauenlexikon. Cristentum*. Freiburg-Basel-Wien, Herder 1988.
- Häring, Hermann: Vollmacht der Frauen – Zukunft der Kirche. *Concilium* 35, 1999.
- Neuer, Peter: *Ekklesiologie – Die Lehre von der Kirche*. V: Beinert Wolfgang: *Glaubenszugänge – Lehrbuch der Katholischen Dogmatik*. Paderborn-München-Zürich, F. Schöningh 1995.
- Women bishops in the Church of England?* London, Church House publishing 2004.
- Biale, Rachel: *Women and Jewish Law*. New York, Schocken 1984.
- Grmič, Vekoslav: Duhovna obzorja feministične teologije. *Znamenje* 5, 1985.
- Inter insigniores. V: *Okrožnica 2*. Ljubljana, Nadškofijski ordinariat 1977.
- V Italiji posvetili prvo duhovnico.
<http://www.rtvsl.si/svet/v-italiji-posvetili-prvo-duhovnico/230788/> (pridobljeno 10. oktober 2012).
- Anglikanska cerkev proti škofinjam.
<http://www.finance.si/8326639/Anglikanska-cerkev-proti-skofinjam/> (pridobljeno 25. 11. 2012).
- Intervju z dr. Drago Ocvirkom. Nobenega teološkega razloga ni, da ženske ne bi mogle biti duhovnice. <http://www.dnevnik.si/objektiv/vec-vsebin/23480/> (pridobljeno 10. oktober 2012).
- Beograd dobio prvu ženo sveštenika.
<http://www.blic.rs/Vesti/Beograd/364215/Beograd-dobio-prvu-zenu-svestenika/> (pridobljeno 24. 1. 2013).
- Vatikan izključil duhovnice. Domača stran. [/24ur.com/novice/svet/vatikan-izkljucil-duhovnice.html/](http://24ur.com/novice/svet/vatikan-izkljucil-duhovnice.html/) (pridobljeno 10. oktober 2012).